

GONDOLATOK SZENTES VÁROS KÜLTERÜLETI FEJLESZTÉSI KONCEPCIÓJÁHOZ

Nagy Sándor¹

Bevezetés

Magyarországon a veszélyelhárítás tervezés jelenleg egy minden lehetséges veszélyforrást számba vevő tervezési folyamatban nyilvánul meg.

A 20/1998 BM rendelet alapján a tervezésre utalt veszélyforrások a következők:

- a) árvíz,
- b) belvíz,
- c) vízszennyezés élő vizekben, ivóvízkészletekben,
- d) rendkívüli időjárási körülmények, úgymint a nagy mennyiségű csapadék (eső, hó), szélvihar, aszály,
- e) földrengés, földcsuszamlás,
- f) levegőszennyezés,
- g) veszélyes anyagok előállítása, felhasználása, tárolása,
- h) veszélyes anyagok szállítása közúton, vasúton, vízi- és légi úton,
- i) veszélyes hulladékok hatásai,
- j) robbanás üzemi környezetben, lakókörnyezetben,
- k) tüzeset, ha az a lakosságot vagy az anyagi javakat tömeges mértékben veszélyezteti,
- l) energetikai közüzemi rendszerek zavarai, leállása,
- m) jellemzően visszatérő tömegmozgások, torlódások,
- n) járvány, járványveszély, állategészségügyi járványveszély,
- o) nukleáris veszélyhelyzet,
- p) terrorcselekmények, illetve az azzal való fenyegetés hatásai,
- q) bajbajutott légi járművekkel kapcsolatos tevékenység.

Az eddigi tapasztalatok alapján súlyozni lehet a fentieket, hisz a felsorolásból egyértelműen kitűnik, nem azonos a bekövetkezési valószínűsége például egy nukleáris veszélyhelyzetnek, mint egy esetleges árvíznek.

A súlyozás alapján megállapíthatjuk, hogy a következő veszélyforrások bekövetkezési valószínűsége alapján kiemelten kezelendők:

- Belvíz, és árvíz.
- Időjárás szélsőséges hatásai.

¹ pv. őrnagy, CSMKVI, Szentes Polgári Védelmi Kirendeltség

- Ipari létesítményekben előforduló balesetek.
- Veszélyes anyagokkal történt közúti balesetek.

Mint látható, az első kettő egy természeti katasztrófa, vagyis humán behatás nélkül kialakuló veszélyhelyzet, míg a második kettő civilizációs katasztrófa, amelynek alap tulajdonsága, hogy az emberi tevékenység vagy annak elmaradása az előidéző okok között szerepel.

A veszély elleni védelmi lehetőségek szerteágazóak, leegyszerűsítve, a lakosságot legegyszerűbben úgy védem meg, hogy távol tartom a veszélyforrástól, vagy a veszélyforrást teszem távolabb az élő környezettől. Ha ez nem lehetséges, akkor megfelelő eljárásrendet dolgozok ki az érintett állampolgárok riasztására, és a veszélyeztetett környezetből történő kimenekítésre, de első sorban a balesetek megelőzésére. (Vegyí anyagokkal történő baleseteknél a kimenekítés helyett időben elsődlegesen, elzárkóztatással tervezünk).

Természeti katasztrófák kialakulása embertől független, így ott a preventív intézkedések a hatások kiküszöbölésére korlátozódnak.

1. Belvíz és árvíz

Belvíznél és árvíznél arra kell törekedni, hogy a lakosságot távol tartsam a veszélyforrástól. Ez egyébként építésügyi hatósági feladat, az lenne a szerencsés állapot, ha árterületen illetve belvíz által veszélyeztetett területen lakóhelyek nem lennének kialakítva. Árvíznél ez jelenleg is így van, a gát ároldala és a Tisza közötti terület javarészt lakatlan. Egy pár tucat hobby kert található a „kis” Tisza szigeten, de jelenleg nincs olyan információnk, hogy valaki életvitelszerűen kint lakna a teljes évben (ezt bejárásokkal ellenőrizzük). Nyaralók találhatóak a tiszai szabad strandon is, de ott is csak szezonban van élet.

Belvíznél sokkal bonyolultabb a helyzet. A 2010. évi hatalmas csapadékmennyiség a korábbi belvízvédkezésekkel szemben egy merőben új tapasztalatot hozott. Kitelepítéseket kellett végrehajtani, és Szentes kistérség vonatkozásában ez kivétel nélkül tanyákat érintett.

Csak a december elsején kezdődő belvíz-hullámban Szentesen 5 fő, Eperjesen 1 fő, Szegváron 1 fő, Nagymágyocson 1 fő kitelepítését hajtottuk végre. A szükségszállásokat a szentesi 5 fő vonatkozásában 1 kivétellel a város biztosította.

Egy kistérség belvíz védekezése alapvetően két, élesen elhatárolt területre osztható fel. A jogszabályi háttér a **belterületi** csapadékvíz elvezetést és vízkár elleni védekezést a **polgármester** felelősségi körébe rendeli, mivel a vízkár elhárítás jogszabályi alapelve, hogy a tulajdonos van kötelezve védekezésre, és

belterületen a védművek tulajdonjoga, egy-két speciális esetet kivéve az önkormányzaté. Mivel irreális lenne képviselő testületi üléseket összehívni egy adott belvíz védekezési helyzet döntési helyzetének feloldására, így a belterületi védekezésért most a polgármester a felelős. A kistérség területén a települések belterületén kívüli védekezési feladatokat szokásos **külterületi** védekezésnek nevezni. A kettő alapvetően metodikában különül el, de egymással szoros kölcsönhatásban áll, ugyanis a belterületi vizet előbb át kell kormányoznunk külterületi csatornába (öntöző csatornába), a külterületi csatornákból (öntöző csatornákból) a kistérség két gyűjtőcsatornájába, amelyek a Kórógy és a Veker. Az utolsó fázis a Kórógy és a Veker fölös vízmennyiségének átkormányzása a Kurca főgyűjtő csatornába és onnan a Tiszába.

A belterületi belvízvédekezés sajátosságairól, – tekintettel arra, hogy jelen feladatunk egy külterületi koncepció összeállítása – nem kívánok többet beszélni, inkább rátérnék a külterületi védekezés polgári védelmi tapasztalataira.

Mint már említettem a vízkár elhárítás jelenlegi norma alapelve, hogy a tulajdonosok vannak kötelezve védekezésre. A szentesi kistérség viszonylatában így a következő szervezetek védekezésének összehangolása szükségeltetik a vízkárelhárítási feladatok elfogadható színvonalú végrehajtásához a külterületen. Az állami tulajdonú gyűjtő (Kórógy és Veker) csatornák a főgyűjtő csatorna (Kurca) és a Tisza szentesi szakasza felett illetékességi jogkörrel rendelkező Alsó-Tiszavidéki Környezetvédelmi és Vízügyi Igazgatóság szentesi szakaszmérnöksége, az öntöző csatornák felett diszponáló Szentesi Vízgazdálkodási Társulat (továbbiakban: társulat). A kistérségen belül műszaki és építésügyi hatósági jogkörben eljáró szerv a székhely város polgármesteri hivatal műszaki osztálya, így a külterületi, önkormányzati tulajdonú csatornarendszer felett tulajdonosi jogkört gyakorló Szentes város Önkormányzata, a Magyar Közútkezelő Kht. a tulajdonában lévő csatornák vonatkozásában. Az egyes településeken a rendszerváltás után megszűnt termelőszövetkezetektől az adott település által megörökölt csatorna vonatkozásában az adott település, valamint a Körös-Maros Nemzeti Park a Cserebökényi természetvédelmi területen, ahol a vízi élővilág megteremtésén fáradoznak. A szervezetek védekezési feladatainak összehangolásáért szakmai síkon a vízügyi igazgatóság felel.

Elemi érdekű a térségnek a külterületen lévő mezőgazdasági területek vizek kártételei elleni védelme, de a víz megtartása is, hisz az szükséges a földműveléshez. Ennek következtében külterületen két időszakot különböztethetünk meg,

1. A mezőgazdasági munkák vízigényes időszaka
2. A mezőgazdasági munkák víz semleges időszaka.

A földművelési vízigény biztosítása miatt a tavaszi időszakban a csatornák vízzel telítettek az öntözés biztosíttósága végett.

A probléma ebben az időszakban az, hogy a mai meteorológiai előrejelzések 2-3 napnál további előrejutásnál -mondjuk ki nyíltan-, a szerencsejátékkal egyenértékűek, így azokra alapozva érdemi, költség kihatású döntést nem lehet hozni. A másik probléma Szentes sajátossága, hogy a főgyűjtő Kurca csatorna csak a Tisza igen alacsony vízállásánál képes gravitációs elven a Tiszába üríteni, ha ez nem áll fent, akkor Szentesen és Mindszenten szivattyúzni kell a vizet a Kurcából a Tiszába.

A víz semleges időszak lényegesen egyszerűbb, ugyanis ekkor valamennyi csatorna optimálisan leürítve várja az érkező csapadékmennyiséget, ez elsősorban a késő őszi időszakra jellemző.

A 2010. évi belvízvédkezés külterületi tapasztalatai a következők:

- Síkvidéki belvízvédkezésnél tömeges kitelepítéssel nem kell tervezni, de igénybe vehető szükségsszállások kellenek.
- Külterületen a tulajdonjog tisztázása kiemelten fontos, ugyanis az Önkormányzat csak saját tulajdonú védművein keletkezett költségeket tud vis maiorba elszámlálni.
- A külterületi csapadékvíz elvezető rendszert még az 50-es 60-as években tervezték meg, az újratervezése a mezőgazdasági művelés átalakulása, a rendszer részeinek megszűnése, kiesése miatt indokolt lenne.
- Szükség lenne még Szentes viszonylatában záportározó kiépítésére, arra az esetre, ha nagymennyiségű csapadékot kéne rövid idő alatt lekormányoznunk.
- Szükség van arra, hogy a természetvédelmi terület vízvisszafogó/ideiglenes tározó és leengedő képességeit az egyéb területekkel, elsősorban a Kórógy leürítésével összhangba hozzuk, (a vízi élővilág megteremtése fontos, de nem mehet lakott települések kárára).
- A rendszer egyirányú, minden útja a Tiszába vezet, ha a közbenső szakaszok egy része nem működik megfelelően, addig a szakaszig először bedugul a rendszer, majd a körülmények függvényében kiönt.
- A kotrásokat évente el kellene végezni az egész rendszer vonatkozásában.
- Az átemelő szivattyúzások haladéktalan megkezdésének biztosítására külön költségeket kéne tartalékolni.
- A termelők a saját tulajdonukon védekezésre kötelezettek, a nagyszámú megkeresés ellenére is nem célszerű önkormányzati pénzen magántulajdonú föld védelmében beavatkozni, hisz annak költségeit az Önkormányzatnak kell viselnie.

- Külterületi védekezésnél alapvető fontosságú a víz gravitációs levezetésének helyreállítása, a szivattyúzás nem működő megoldás a külterületi vízmennyiségnél.
- Megkettőzött türelmi időszak van. Első, amikor a rendszer gyűjtői és főgyűjtői leürülésére várunk, másik meg adott kárhelyen a gravitációs elvezetés helyre állítása után látványos/értékelhető eredmény megjelenése. Belterületen a gravitációs levezetés helyreállítása azonnal látható, külterületen gyakran 12-24 óra múlva mutatkoznak a következményei.
- Erősen javasolt a lehetőségek függvényében kistérségi légi felderítést is végrehajtani a belvízi helyzet pontos feltérképezésére. Már amennyiben a repülőterünk nincs víz alatt, mint 2010 áprilisában.
- A szennyvízhálózat hiánya miatt fertőtlenítési igény jelentkezhet. Ezt a legegyszerűbben oltott mész és víz keverésével lehet megoldani. (Sima felületen 1:8 arányban hígítva).

Az árvízvédelem alapvetően vízügyi feladat, a katasztrófavédelem egyrészről a veszélyhelyzetet kezeli, párhuzamosan a vízügy által irányított védekezéssel, illetve ha a békeidőben működő szervezetek az együttműködési rendjükben már képtelenek kezelni a helyzetet, akkor át is veheti az irányítást (minősített időszakok).

A dinamikus elöntési modellel rendelkezik a város is, így körülbelül látható milyen elöntéssel tudunk számolni. A teljes elöntéssel azonban egy 30000 fős város esetében óvatosan kell tervezni. Ennyi embert csak vasúton és közúton kombinálva lehet kitelepíteni. Ennél viszont lényegesen hamarabb fog előfordulni Szentés alacsonyabban fekvő részeinek preventív jellegű kitelepítése, például a Mentett-rét illetve Alsó-rét vonatkozásában.

Mind a két területnek a lakosságát Szentés képes befogadni, a kerületi főállatorvos az állatállományról is kimutatással rendelkezik, így annak elhelyezése állattartó helyeken véleményem szerint nem okozna nehézséget.

Belvízi vagy árvízi helyzettől függetlenül, külterületi kitelepítésnél (távolságvédelem) alapvetően a város külterületének legnagyobb gondja jelentkezik, hogy az utak néha még terepjáró képességgel is leküzdhetetlenek. Természetesen végszükség esetében traktorokkal meg tudjuk oldani a bejutást, azonban nagy segítség lenne, ha szilárdabb szerkezetű dűlőket találnánk. Gondoljunk csak arra, hogy volt olyan esetünk, amikor a szilárd útburkolat után még 2,5 km-t kellett az állományunknak gyalog megtenni az érintett tanyáig. Nem sajnálatom magunkat, de ha azon a tanyán tűz van, vagy egy súlyos sérült van, a mentők meg a tűzoltók sem lettek volna sokkal gyorsabbak. Ha tanyai turizmusban gondolkodik a város, akkor meg kell oldani, a legeldugottabb tanyáink integrálását is, legalább a dűlők járhatóvá tételével minden évszak vonatkozásában.

2. Időjárás szélsőséges hatása

Mint már említettem az a helyi tapasztalatunk, hogy a meteorológiai előrejelzések időtartamának növelésével annak megbízhatósága fordított arányban változik. A Kirendeltség az OMSZ meteorológiai előrejelzésén túl, külső fizetett szolgáltatásként megvásárolt 5 telefonra SMS alapú viharjelzést (Polgármester, alpolgármester, városellátó vezetője, HÖT és a PV KIR). Mind az OMSZ mind a külön szerződés alapján biztosított szolgáltatás alapján kijelenthetjük, hogy 1-3 órás valós veszély előrejelzésnél többre nem számíthatunk, és az eddigi riasztások mindegyike feltételesen fogalmazott. Pl. „Zivatar lehet”. (A döntést kijelentő módon hozzuk, de a meteorológiai szakemberek feltételesen fogalmaznak, a döntés következménye miatt viszont a döntést hozó/végrehajtó felel.)

Az OMSZ szakembereivel tárgyalva elmondták, hogy a tervezett „Dél-alföldi” radar, várhatóan Szentes - Lapistó központtal valószínűleg 2013 nyaratól kezd el üzemelni, addig az időpontig az ország 3 radar állomása a mágneses elhajlás miatt a 3 000-3 500 méter alatt a Vajdaságból vagy Erdélyből felénk úszó zivatarfelhőket nem látja.

Az időjárás szélsőséges hatásai egyrészt a rendkívüli csapadékmennyiségben jelentkezhetnek, amelyre a belvízi rendszer taglalása között már kitértem, csak akkor tudunk reagálni, ha a rendszer túltelítődését megakadályozzuk. Ezért írtam azt, hogy véleményem szerint még Szentes viszonylatában is szükség lenne záportározó kiépítésére, illetve arra, hogy a cserebökényi természetvédelmi területet a Kórógy leürítésével szinkronizáljuk. Csapadéknál el szokás felejtetni a havat, pedig a hóban tárolt vízkészlet is összetett probléma. A tanyákhoz vezető utak a szilárd burkolat kialakításáig normál hómentesítési technikákkal nem takaríthatóak, az elolvadó hómenyiség a jelenlegi földes utakon járhatatlan állapotokat idéz elő. Elvértve fordul elő jelentősebb jégeső (Tojás nagyságú jégeső, Nagymágocs 2010. június), de ez ellen csak úgy lehet védekezni, hogy épületen belül maradnak az állampolgárok, a nagy értékű mobil vagyontárgyakat (személyautó, motorkerékpár) és az állatokat pedig elzárják.

Az időjárási hatások másrészt a széllel, annak erejével és a nyomában fellépő nyomáskülönbséggel is rombolnak, illetve fák kidöntésével képesek igen nagy károkat okozni.

Az időjárás szélsőséges hatásaival kapcsolatban le kell írnom egy várázsszót. „Biztosítás”. A tanyák esetében kiemelten fontos az esetleges károk fedezetére biztosítással rendelkezni.

3. Ipari létesítményekben előforduló balesetek

Ehhez fűződően a külterületi fejlesztési koncepció vonatkozásában csak székszávúan nyilatkozunk. Az új katasztrófavédelmi törvény és annak a végrehajtására a későbbiekben kiadásra kerülő rendeletek egyértelmű irányt mutatnak ebben a kérdésben.

Ezen civilizációs veszélyhelyzet esetén a lakosság védelme a megelőzéssel, baj esetén kollektív (csoportos) védelmi intézkedésekkel a szakemberek (hivatásos katasztrófavédelmi szervek) útján biztosított.

A legnagyobb veszélyforrás jelenleg külterületi részen az egyik lakott területen lévő üzem által használt ammónia lehet, azonban ennek üzembiztonsága maximális. Az ammónia egyik tulajdonsága, hogy vízben jól oldódik, így a felszámolása is vízzel történne, a keletkező szalmiákszesz (ammónia vizes oldata) elhatárolása megoldott, az élő környezetbe, élő vizekbe ez nem jutna ki.

4. Veszélyes anyagokkal történt közúti balesetek

A kistérségben két főút és két vasút találkozik, és megemlíteném a Derekegyháza - Nagymágocs - Orosháza vonalat, hisz a román fuvarozók, ha nem akarnak Szegedre bemenni, akkor ebből az irányból érik el leghamarabb az autópályát Kiskunfélegyházán. Szintén két folyó is találkozik területünkön, de rajtuk jelenleg a forgalom minimális. Vasúti vonalunk, habár itt található a MÁV gépészeti vontatási főnöksége, de épp a villamos vontatás hiánya miatt a forgalom szegényes. Az ADR ellenőrzésekkel biztosított a közutak biztonsága (megelőzés). Esetleges baleset esetén kollektív (csoportos) védelemmel hajtánánk végre az állampolgárok védelmét.

A főbb veszélyforrások után még az energetikai rendszerek zavarára térnék ki. A tanyák nagy része villamos árammal ellátott, azonban vezetékes gáz nincs bekötve. Ilyen szempontból az energetikai rendszerek zavarának kevésbé kitéttek, mint a belterületi ingatlanok. Viszont fel kell hívni a tanyákon élők figyelmét, hogy amennyiben központosítják a fűtést, elegendő vízmennyiséggel legyen tervezve a szivattyú nélküli keringetéshez. Napjainkban divatos dolog kis keresztmetszetű csőrendszerekkel és radiátorokkal normál vegyes tüzelésű kazánra szervezni a fűtést, de egy felfűtött kazán mellett, ha a keringető szivattyú áramellátása megszűnik, az akár kazánrobbanáshoz is vezethet.